

**Справи «О., Хаммерн, Рінгвольд та Й. проти Норвегії»
(O., Hammern, Ringvold and Y. v. Norway)**

**29327/95 O. v. Norway
30287/96 Hammern v. Norway
34964/97 Ringvold v. Norway
56568/00 Y v. Norway**

У рішенні, ухваленому 11 лютого 2003 року у справах «О., Хаммерн, Рінгвольд та Й. проти Норвегії», Суд ухвалив, що:

- мало місце порушення ч. 2 ст. 6 Конвенції щодо презумпції невинуватості у справах «О., Хаммерн, та Й. проти Норвегії». Суд також дійшов висновку про відсутність порушення ч. 2 ст. 6 Конвенції у справі «Рінгвольд проти Норвегії».

Відповідно до ст. 41 Конвенції, Суд призначив сплатити п. О. 5 000 євро як компенсацію моральної шкоди та 2 900 євро на відшкодування судових витрат із вирахуванням із цієї суми 2 848 євро судових витрат, попередньо сплачених Радою Європи. У справі «Й. проти Норвегії» Суд призначив сплатити п. Й. 20 000 євро як компенсацію моральної шкоди та 4 500 євро на відшкодування судових витрат. П. Хаммерн не висував вимог щодо компенсації йому моральної шкоди чи відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Усі чотири заявники є громадянами Норвегії. Троє з них, а саме: п. О., п. Хаммерн та п. Рінгвольд були обвинувачені у вчиненні сексуального насильства щодо неповнолітніх. Вони, однак, були виправдані, оскільки журі присяжних не визнало, що саме вони вчинили ці злочини. П. Рінгвольд був обвинувачений у вчиненні зґвалтування та вбивства, але його теж було виправдано апеляційним судом.

П. О. та п. Хаммерн звернулися із позовом про компенсацію шкоди, спричиненої незаконним притягненням їх до кримінальної відповідальності. У справах п. Рінгвольда та п. Й. потерпілі та їхні батьки звернулися до суду із цивільним позовом, вимагаючи від заявників відшкодування завданих їхніми діями збитків.

П. О. є громадянином Норвегії, народився у 1955 р. та проживає зараз у Норвегії. Він та його батько були обвинувачені у скоєнні насильницьких дій сексуального характеру щодо дочки заявника Л. 1981 року народження, проте були виправдані у червні 1994 року.

29 серпня 1994 року заявник та його батько, виходячи зі змісту ст.ст. 444-446 Кримінально-процесуального кодексу Норвегії, звернулися із позовами про компенсацію шкоди, заподіяної незаконним притягненням до кримінальної відповідальності. 25 січня 1995 року Верховний суд відмовив у задоволенні їхніх позовів. Розглянувши по суті позовні вимоги п. О. та його батька, з'ясувавши обставини справи, цей суд, керуючись принципом балансу припущень, які не можна довести чи спростувати, дійшов висновку про неможливість категоричного твердження про те, що заявник не мав статевих зносин зі своєю дочкою.

Ульф Хаммерн є громадянином Норвегії, народився у 1949 році та проживає зараз у м. Бжагн (Норвегія). 10 березня 1992 року місцева поліція отримала повідомлення про те, що заявник вчинив насильницькі дії сексуального характеру щодо однієї чи кількох дітей у дитячому садку м. Босгард, де він працював помічником вихователя. 13 березня 1993 року його було звільнено з роботи.

9 січня 1993 року заявнику було пред'явлено обвинувачення у вчиненні насильницьких дій сексуального характеру стосовно щонайменше 36 дітей у дитячому садочку. 22 вересня 1993 року обвинувачення було доповнено епізодами щодо 10 інших дітей. 31 січня 1994 року заявник був виправданий судом.

Заявник звернувся із позовом про компенсацію шкоди, спричиненої незаконним притягненням його до кримінальної відповідальності. Норвезький суд частково задовольнив його вимоги, призначивши сплатити п. Хаммерну 170 000 крон як компенсацію заподіяної

йому шкоди. У задоволенні позовних вимог щодо більшої суми компенсації заявнику було відмовлено з тих мотивів, що матеріали порушеної щодо нього кримінальної справи не свідчили однозначно про невчинення ним насильницьких дій сексуального характеру стосовно дітей у садочку.

Івар Рінгвольд є громадянином Норвегії, він народився 1965 року та проживає зараз в Осло. 24 червня 1993 року його було обвинувачено у вчиненні насильницьких дій сексуального характеру щодо неповнолітньої Дж. (1979 року народження) протягом 1986-1990 років. Упродовж вказаного періоду батько потерпілої проживав разом із матір'ю заявника. За версією обвинувачення насильницькі дії з боку заявника мали місце під час відвідування неповнолітньою Дж. свого батька у будинку п. Рінгвольда. 18 лютого 1994 року суд виправдав п. Рінгвольда та відмовив у задоволенні позову Дж. про компенсацію заподіяної шкоди. Дж. звернулася із апеляційною скаргою до Верховного Суду Норвегії, який задовольнив її вимогу про компенсацію заподіяної шкоди, виходячи з того, що, зважаючи на баланс припущень, які не можна довести чи спростувати, очевидним є стверджувальний висновок про факти статевих зносин між п. Рінгвольдом та Дж.

П. Й. є громадянином Норвегії, 1977 року народження. 1 жовтня 1997 року його було обвинувачено у вчиненні зґвалтування та вбивства 17-річної п. Т. Місцевий суд визнав заявника винним, засудивши його до 14-річного ув'язнення та сплати 100 000 крон на користь батьків потерпілої. Апеляційний суд, однак, виправдав заявника, звільнивши його від кримінального покарання, водночас підтвердивши обов'язок п. Й. сплатити на користь батьків загиблої певну суму.

Усі чотири заявники безуспішно оскаржували рішення судів у своїх справах.

Зміст рішення Суду

Усі заявники стверджували, що ухвалені щодо них рішення норвезьких судів про компенсацію заподіяних ним збитків ґрунтувалися на припущенні про їхню винуватість всупереч постановленим виправдальним вирокам. Тому ці рішення, на думку заявників, порушували ч. 2 ст. 6 Конвенції.

Суд, насамперед, зазначив, що сам по собі факт розгляду у цивільному судочинстві обставин справи, які були покладені в основу кримінального обвинувачення, не означає, що відповідач за цивільним позовом може вважатися обвинуваченим у вчиненні злочину відповідно до змісту ч. 2 ст. 6 Конвенції¹. Такий висновок не спростовується й у випадку використання при розгляді цивільного позову доказів, котрі фігурували під час досудового розслідування та розгляду кримінальної справи. З іншого боку, розширене тлумачення ч. 2 ст. 6 Конвенції може надавати відповідачам у цивільних справах про відшкодування шкоди низку необґрунтованих переваг перед позивачами (які виступали потерпілими у кримінальному процесі). Таке тлумачення фактично надає нападнику імунітет від будь-якого виду юридичної відповідальності за вчинені дії. На думку Суду, розширене тлумачення ч. 2 ст. 6 Конвенції є неприпустимим і до того ж підтверджується правовими положеннями держав, які ратифікували Конвенцію. Більше того, у більшості держав-учасниць виправдання у кримінальному обвинуваченні не означає звільнення від цивільно-правової відповідальності, до якої виправдана особа притягується на підставі тих самих фактів.

У справі п. Рінгвольда рішення суду про обов'язок заявника сплатити потерпілим компенсацію не означало висунення проти нього нового обвинувачення, яке б ґрунтувалося на фактах, за котрими п. Рінгвольда уже було виправдано. Задоволення цивільного позову проти заявника не «підміняло» його виправдання у кримінальній справі. Більше того, мета покладання на заявника обов'язку компенсувати заподіяну шкоду, на відміну від цілей кримінальної відповідальності, не була каральною, а передбачала лише усунення заподіяної

¹ Іншим словами, положення ч. 2 ст. 6 Конвенції щодо встановлення презумпції невинуватості особи не повинні застосовуватися "автоматично" у цивільному судочинстві при розгляді тих справ про відшкодування шкоди, в яких підставою позову обставини, покладені в основу висунутого проти особи кримінального обвинувачення (прим. перекладача).

шкоди. Сума призначеної компенсації є справедливою з огляду на шкоду, якої зазнали потерпілі. Таким чином, ані розмір компенсації, ані її характер не можна розглядати як каральні. У кінцевому підсумку Суд дійшов висновку, що покладання на заявника обов'язку компенсувати заподіяну шкоду не може бути ототожненим із висуненням проти нього нового кримінального обвинувачення за фактами, стосовно яких його було попередньо виправдано. Розглядаючи зв'язок між кримінальним обвинуваченням та цивільним позовом у справі п. Рінгвольда, Суд вкотре зауважив, що висновки, отримані у процесі вирішення кримінальної справи, не є обов'язковими чи вирішальними для органу, який вирішує цивільний позов щодо цих самих обставин. Виправдання заявника у кримінальному обвинуваченні не означало його звільнення від обов'язку компенсувати заподіяну шкоду. Цивільний позов до заявника не був наслідком розгляду щодо нього кримінальної справи. Таким чином, ч. 2 ст. 6 Конвенції не може бути застосована у справі п. Рінгвольда, а отже, порушення її положень відсутнє.

У справі п. Й. Суд зауважив, що Верховний суд використав у своєму рішенні про задоволення позову щодо заявника наступне формулювання: «Беручи до уваги докази у справі, суд дійшов висновку про високу ймовірність того, що п. Й. вчинив насильницькі дії проти п. Т., у яких його було обвинувачено. Отже, позовні вимоги батьків потерпілої є підставними і підлягають задоволенню відповідно до ст. 3-5 (2) Закону про компенсацію шкоди». Це рішення було підтримано, хоч і у більш обережних формулюваннях, Верховним Судом Норвегії.

Суд взяв до уваги той факт, що національні суди згадали у своїх рішеннях про виправдання заявника у кримінальній справі. Однак, маючи на меті захистити законні інтереси заявника, Суд вважає, що вжиті національними судами формулювання перейшли межі цивільної справи і піддали сумніву обґрунтованість винесеного щодо п. Й. виправдального вироку. Таким чином, у даному випадку мав місце зв'язок результатів розгляду цивільної справи із попереднім кримінальним обвинуваченням, що є неприпустимим з огляду на необхідність гарантування презумпції невинуватості. Таким чином, у даній справі ч. 2 ст. 6 Конвенції підлягала застосуванню й, за висновком Суду, її було порушено.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.